

Kaplansbostället i Värnamo

Antikvarisk utredning
Värnamo stad i Värnamo kommun, Jönköpings län

Kaplansbostället i Värnamo

Antikvarisk utredning,
Värnamo stad i Värnamo kommun, Jönköpings län

Innehåll

Inledning.....	5
Syfte.....	5
Historik.....	5
Uppmättningsritning från 1937.....	7
Beskrivning.....	8
Området.....	8
Byggnaden exteriört.....	9
Rumsbeskrivning.....	10
Hallen.....	11
Rummet öster om hallen.....	13
Rummet i nordost.....	14
Rummet i nordväst.....	16
Tvättstugan.....	18
Analys.....	19
Byggnadstyp och tid.....	19
Förändringar över tid.....	19
Igensatt dörr.....	19
Flyttat fönster.....	19
Behov av åtgärder.....	19
Rensning.....	19
Diskussion kring användning.....	20
Golv.....	20
Murstock och eldstäder.....	21
Administrativa uppgifter.....	22
Referenser.....	23
Arkiv.....	23
Tryckta källor och litteratur.....	23
Kartor.....	23

Bilagor

Bilaga 1. Uppmättningsritningar.....	25–26
Bilaga 2. Utdrag ur kulturhistorisk inventering.....	27–28

Utdrag ur digitala fastighetskartan.

Inledning

Jönköpings läns museum har på uppdrag av Värnamo pastorat gjort en enkel utredning avseende det så kallades kaplansbostället. Dokumentationen i fält utfördes under 2018 och rapporten sammanställdes vintern 2021–22 av antikvarie Britt-Marie Börjesgård.

Syfte

Syftet var att dokumentera och beskriva byggnaden samt att söka kunskap om dess historia och dess kulturhistoriska värden inför en eventuell restaurering.

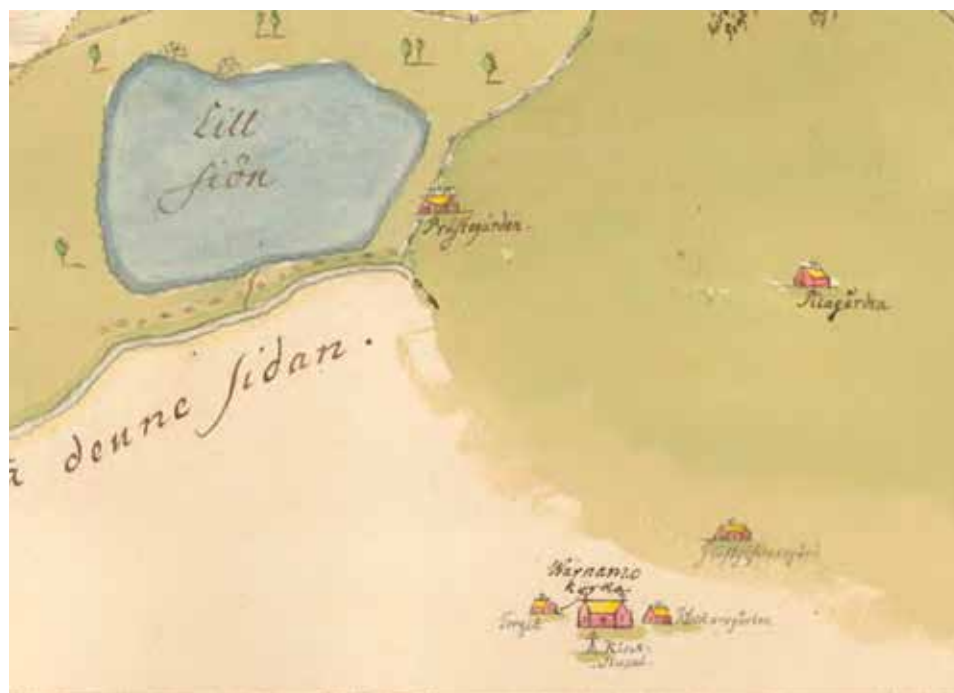
Historik

Begreppet kaplan har historiskt haft olika innebörder, det är oftast en äldre benämning på en hjälppräst i en större församling.

Vid en genomgång av vanliga historiska källor såsom bygglovs-handlingar, brandförsäkringar och Lantmäteriets historiska kartor fanns förhållandevis lite material. Vad gäller de kyrkliga arkiven har det inte funnits utrymme inom projektet att gå igenom sock-enstämmaprotokoll, husförhörlängder och kyrkans räkenskaper.

Bland det äldre kartmaterialet finns dock en karta från 1757 som avser delning av skog till Värnamo by. I mantalsfördelningen står att läsa **Torget eller Cappelansbostället**. I kartan är bebyggelsen inritad som symboler. Intill kyrkan ligger Torget på västra sidan och Klockaregården öster om denna, strax bredvid ligger även Gästgivaregården. På lite längre avstånd från den övriga bebyg-gelsen ligger Prestegården vid Lillesjöns (Prostsjön) östra strand sedan Pilegården och Röstorp.

I kartan från laga skiftet över Värnamo daterad 1864 finns en

Utsnitt ur karta 1757, med Värnamo kyrka och byns gårdar inritade som symboler. Strax väster om kyrkan återfinns Torget som i handlingen även beskrivs som Cappelansbostället.

Utsnitt ur laga skiftetskartan från 1864 med bebyggelsen vid prästgården.

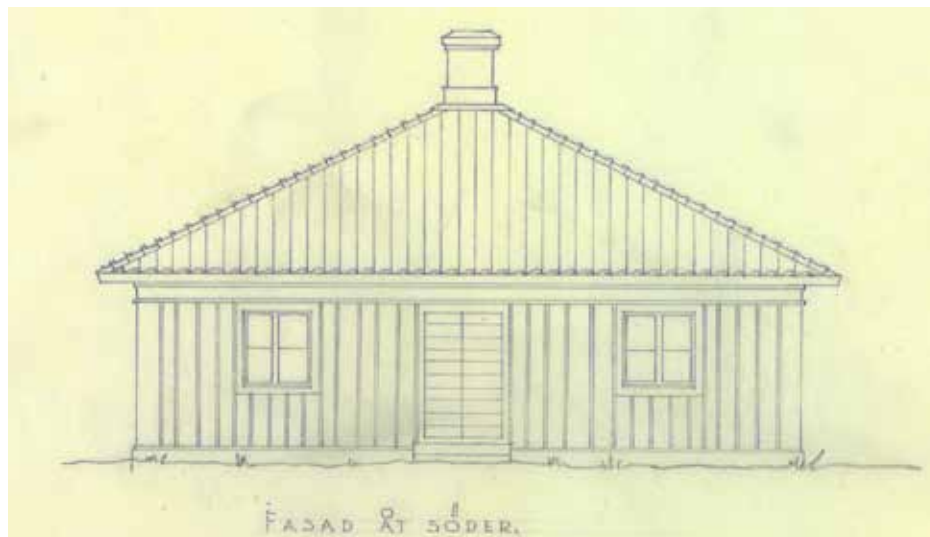
byggnad i anslutning till prästgården som skulle kunna vara det nuvarande kaplansbostället. Det finns dock inget i markbeskrivningen som ger någon antydning om byggnadens funktion. I skifteshandlingen nämns ett antal tidigare delningar genomförda på 1830-talet, det finns dock inget kartmaterial bland lantmäteriets historiska kartor som svarar mot dessa. I det alfabetiska registret i lantmäteriets arkiv finns en notering att Pilagården och Torget avser samma fastighet, vilket inte var fallet vid 1700-talets mitt enligt den tidigare refererade skogskartan. Detta indikerar att det har skett flera fastighetsregleringar som inte går att följa i tillgängligt kartmaterial. I registret finns också en hänvisning till en saknad karta från 1808, *Ändring å Storskifte å Inägor*, som kanske är en av de förlorade länkarna.

I kartorna från 1800-talets mitt ser man hur Värnamos stadskarakteristik etableras allt mera, med ny bebyggelse längs den gamla landsvägen. Flera av de gårdar som låg runt kyrkan har lagts samman och marken börjat styckas som tomter. I sockenbeskrivningen upprättad 1852–1857 beskrivs hur folkmängden inom socknen från 1820 hade ökat från 952 till 1491 år 1855, med den största ökningen under de senaste tio åren. Några år senare förklaras Värnamo som en självständig köping.

Utsnitt ur kartan till sockenbeskrivningen över Värnamo socken upprättad 1852–1857. I anslutning till kyrkan och längs nuvarande Storgatan har ny bebyggelse vuxit fram i det som varit Värnamo bykärna. Husen på västra sidan av Lagan utgörs till stora delar av marknadsbodarna längs den sydvästra vägsträckningen.

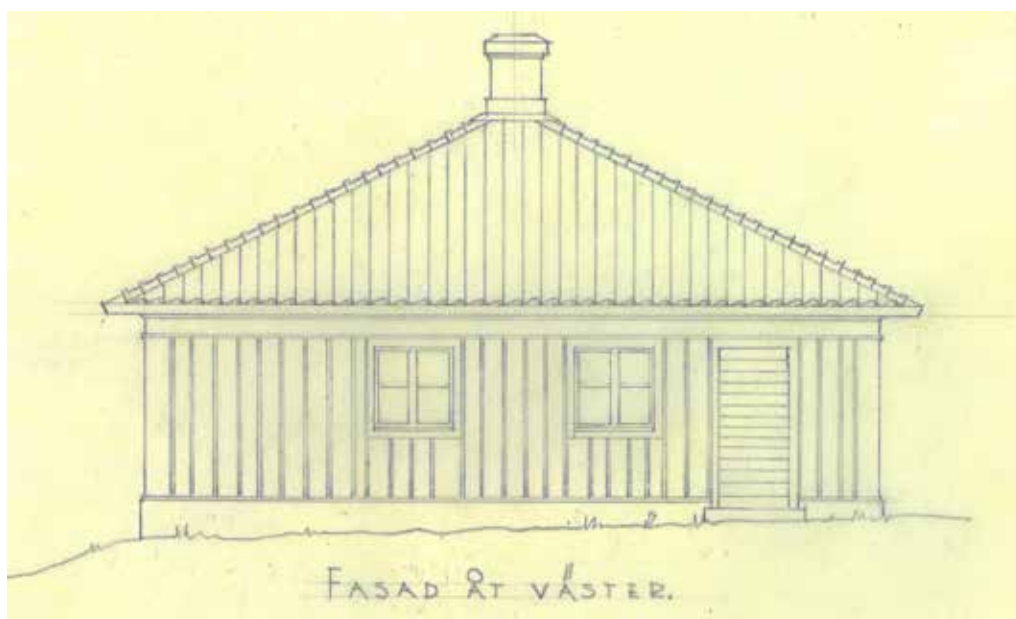

Utsnitt ur uppmättningsritning av arkitekt Paul Boberg, daterad 1937, södra fasaden.

Uppmättningsritning från 1937

Länsmuseet har i sina samlingar delar av arkitekt Paul Bobergs arkiv. Paul Boberg drev ett arkitektkontor i Växjö och hade uppdrag även i Jönköpings län. Han var bland annat en mycket anlita arkitekt vid kyrkorestaureringar och troligen var det därför som hans uppdrag knutna till Jönköpings län lämnades till länsmuseet. Vid en genomgång av arkivförteckningen fanns ett projekt avseende Värnamo prästgård 1937 noterad. Förutom ritningar som gällde själva prästgården fanns även uppmättningsritningar av komministerbostället, här benämnd "uthus f.d. arrendatorsbostad".

I en jämförelse med hur byggnaden ser ut idag, är det vissa smärre skillnader. På byggnadens västra fasad sitter fönstren delvis annorlunda, det norra fönstret på fasaden är flyttat längre åt norr. På planritningen sitter fönstret mitt i väggen mellan köket och tvättstugan. Det gjutna tvättkaret vid tvättstugans västra fasad är mindre än det nuvarande. Vidare fanns flera platsbyggda garderober som idag saknas, se bilaga 1.

Utsnitt ur uppmättningsritning av arkitekt Paul Boberg, daterad 1937, västra fasaden.

Utsnitt ur flygbild över Värnamos östra centrum tidigt 1960-tal. I bilden övre vänstra hörn skymtas Prostsjön. Bebyggelsen vid Prostgården ligger inbäddad i grönska och kan bara anas. Öster därom syns ekonomibyggnaderna och boningshuset till arrendegårdens jordbruk.

Beskrivning

Området

Kaplansbostället ligger söder om Prostsjön och strax öster om Värnamo prästgård. Platsen är förhållandevis avskild trots att den ligger relativt nära Värnamo centrum.

Prostgårdens marker inkluderades i Värnamo stad på 1960-talet och omgivningarna var länge lantliga. Den tidigare åkermarken öster om prästgården har delvis inlemmats i norra kyrkogården med dess utvidgning åt norr. Vidare har en parkering anlagts i anslutning till denna. Parkeringen nyttjas även av elever vid Finnvedsgymnasiet som sedan slutet av 1960-talet ligger strax söder om prästgården.

År 1994 genomfördes en fastighetsreglering då marken öster om parkeringen överläts till Värnamo kommun. Samtidigt upprättades befintlig plan där gång- och cykelvägen mellan kaplansbostället och Prostsjön lades ut och fastigheten fick sin nuvarande utsträckning. Vad gäller detaljplanen kan man vidare notera att kaplansbostället inte tillmättes något kulturhistoriskt värde utan lades in i den inritade parkmarken runt prästgården. Byggnaden är dock medtaget i de kulturhistoriska inventeringarna som är upprättade av läns museet på kommunens uppdrag från 1980-talet och framåt. I utredningen från 1984 benämndes byggnaden som en före detta arrendatorsbostad. I den inventering och kulturhistoriska värdering som läns museet genomförde på uppdrag av Värnamo kommun under 2019–2020 fick byggnaden en hög värdering och klassades som "särskilt värdefull bebyggelse" med hänvisning till PBL 8:13, se bilaga 2.

Under de senaste åren har församlingen anlagt odlingar i anslutning till byggnaden och nyttjat ett av rummen som samlingssal samt i övrigt använt delar av byggnaden som förråd.

Byggnaden exteriört

Södra fasaden.

Kaplansbostället är en kvadratisk rödfärgad byggnad under ett förhållandevis flackt pyramidformat så kallat tälttak täckt av enkupigt lertegel.

Den enda skorstenen är centralt placerad där takfallen möts. Den är murad i tegel med en relativt modern plåttäckning vid dess fot och krans.

Väggarna är strukna med röd slamfärg och klädda med en bred panel med en lätt kantrundad lockläkt. Panelen åt norr samt även delar av panelen på östra fasaden är spikad med smidd spik, vilket indikerar att den är av förhållandevis hög ålder. Byggnadens släta knutar täcks av rödfärgade knutbrädor. Fotbrädan är genomgående relativt kraftig. Sockeln har cementpåslag.

Fönsterfodren livar med panelen, vilket indikerar att byggnaden kan ha stått utan panel i ett tidigare skede. Över fönstren sitter en fris och mot takfoten en taklist. Takfotsbrädorna är breda och består av två brädor utom mot väster där takfoten är bytt till en smalare panel. Takfoten är spikad med smidd spik utom där panelen är bytt.

Fönstren är genomgående tvåluftsfönster med två rutor per båg. Det finns inga öppningsbara fönster åt söder, i övrigt är en båg per fasad öppningsbar. Fönsterbeslagen är rundade plåtbeslag, fästa med krysskruv. Dropplisterna på norra respektive östra fasaden har rundade kanter, i söder och väster är de bytta och ersatta med raka.

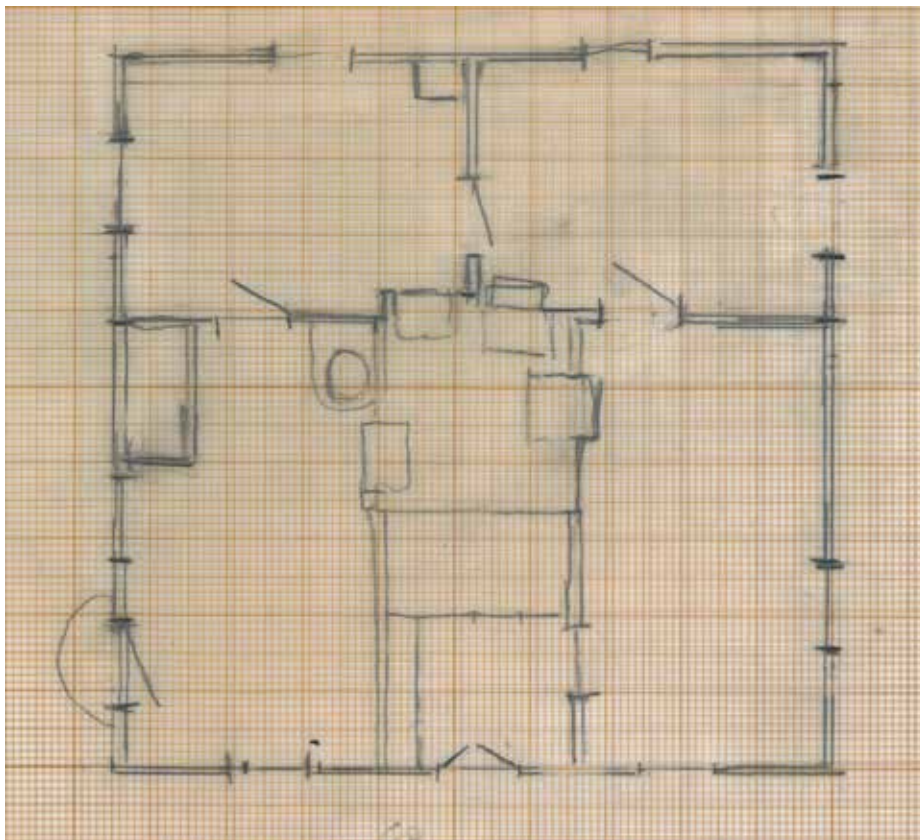
Västra fasaden, jämför den aktuella fönstersättningen mot uppmättningsritningen från 1937 på sidan 7.

Mitt på södra fasaden sitter en inåtgående brunmålad pardörr. Det är plankdörrar med naror och klädda med spontad liggande fasad panel, spikad med smidd spik. Dörren har en smidd nyckelplåt och smidda gångjärn. Gångjärnen är spikade respektive skruvade med fyrkantig mutter. (Fyrkantiga muttrar är ålderdomligare än sexkantiga.) På den västra fasaden finns en enkel inåtgående dörr.

Rumsbeskrivning

Byggnaden inrymmer fyra rum samt en liten hall. Ett av rummen är inrett som kök och ett som tvättstuga. I byggnadens kärna är murstocken, som betjänar samtliga eldstäder, placerad.

Enkel skiss av aktuell plan.

Hallen

Innanför de inåtgående pardörrarna finns en liten hall. Den inrymmer två inbyggda garderober samt en dörr in till rummet i öster.

Garderoberna är inbyggda bakom plankväggar som är tapetserade som rummet i övrigt, det är en grundare längs med den västra väggen och en något djupare längs den norra. I den västra garderoben syns spår efter en igensatt dörr, med gåtsvärd, drevning och en timmerfyllning i det tidigare dörrhålet. Väggen med den igensatta dörren är tapetserad med en enfärgad papp och ytterväggen tapetserad med tidningar, ett av bladen är ur Stockholms Dagblad daterad 1875, vilket kan antyda att åtgärden kanske har skett i anslutning till detta datum. På den västra väggen inne i garderoben sitter en knopplista och en hylla.

Den norra garderoben är tapetserad med en enkel tapet med en liten stiliserad grön blomma på en beige grund. Från den norra

Panelväggen i hallen med den pappklädda dörren in till garderoben i väster. Under den blåmönstrade tapeten syns den vitmålade och enkelt marmorade väggen. Tidningspappret på bilden nedan antyder att åtgärden skulle kunna vara utförd på 1870-talet, den vitmålade väggen är dock troligen äldre. Marmoreringen tillhör ett tidsskikt före tapeter blev allmänna efter 1800-talets mitt. Den stiliserade blåblommiga tapetet är troligen från 1850–1860-talen.

Ytterväggen inne i den västra garderoben i hallen är tapetserad med tidningar, ett blad ur Stockholms Dagblad är daterat 1875.

Västra garderoben i hallen. I revan i den på timmerstommen klistrade pappen syns en igensatt dörröppning.

Vinden nås från den större garderoben i hallen.

garderoben kan man nå upp till vinden, någon fast stege finns dock inte tillgänglig.

De enkla garderobsdörrarna är klädda med samma tapeter som hallen i övrigt.

Rummet öster om hallen med de gröna pappspända väggarna.

Rummet öster om hallen

Golvet består av längsgående relativt breda brädor (17,5–22,5 cm), golvlist saknas (östra väggen, var dock inte besiktningsbar).

Väggarna är pappspända, yttersta skiktet är målat i en lindblomsgrön ton, med en mörkare rand mot taket. På västra väggen söder om dörren, bakom en reva i pappen sitter en kvaderstensimiterande tapet med svart tryck på beige botten, (papprets färg) under denna en tapet med stiliserade ultramarinblå blommor i medaljong och annan blomma i skärningspunkterna, blå prickar på genomfärgat papper i beige ton. Under denna är det målat med limfärg på papp direkt på timret. På väggen norr om dörren sitter en brunblommig tapet på ljusbrun botten av 1920–1930-tals typ, den sitter på spännpapp.

Taket är pappspänt och vitlimmat med en liten hålkälslist som taklist. Vid västra väggen står en gulglaserad kakelugn, den är troligen hantverksmässigt tillverkad. Ugnen har ett profilerat krön och list mot sockeln, luckor saknas.

Status: Golvet svackar förhållandevis kraftigt, kakelugnen likaså, den är stöttad och säkrad med spännband.

Flera tapetlager på en på timmeratommen klistrad vitmålad papp. Ovanpå denna en ultramarinmönstrad tapet och därpå en kvaderstensmönstrad. Över sitter rester av den grönmålade spända pappen. Då tapetlagren varierar mellan rummets olika väggar kan man anta att vissa lager har rivits bort i samband med pappspänningen.

Kakelugnen är stöttad, den är dock i stort sett hel i murningen, problemen är troligen mera relaterade till att golvet har dålig bärfkraft.

Den klart lysande ultramarinblå färgen började framställas syntetiskt omkring 1830 och blev högsta mode under 1840- och 1850-talen och lever vidare i enklare tapeter under följande decennier. Med pappersbrukens utveckling kan man börja tillverka papper på rulle och tapeter blir en tillgänglig vara för flertalet. Enfärgstryck på obestruket papper i ett symmetrisk nyrenässansmönster. Troligen från 1860-tal.

Under den grönmålade spännpappen syns en ljusbrun tapet med tryck i två kulörer av ett blommönster i art decostil, troligen 1925–1930-tal.

Rummet i nordost

Väggarna är pappspända och målade i en obränd terra med en mörkare rand mot taket. (Cirka NCS S 2020-Y20R, bården ligger mellan 5040-Y20R och 4030-Y20R)

I en inskjuten nisch i rummets norra vägg står en kakelugn med gulglaserat kakel och järnluckor. Den har ett dekorerat krön och en fris mot de gråmålade stenarna i sockeln. Nischen är klädd med tegel in mot eldstaden, anslutande timmer i norra väggen mot dörren är stående.

Taket är pappspänt och vitlimmat, med en enkel liten hålkälslist som taklist (takpappen är spänd över listen).

Golvet består av smala brädor i varierande bredder, ca 8–14 cm som ligger längsgående. Tröskeln är målad i en beigegulrosa ton cirka NCS S 2020-Y40R. Golvlisten är en relativt hög bräda med rundad kant. Dörrfodren går ner till golvet utan skurklossar i mötet mot golvlisten. Dörrfodren åt norr och fönsterfodren är av samma typ. Dörrfodren åt väster har en något annan profil.

Även de två spegeldörrarna är inte helt identiska även om de är uppställda på samma sätt med tre speglar och en högre överspegel.

En av de två hantverksmässigt tillverkade gulglaserade kakelugnarna

Dörren i norr har en enkel avfasning mot spegeln, på dörren i väster har ramverket en pärla mot speglarna. Det sitter kammarlås i båda dörrarna, vreden är likadana, gångjärnen har lite olika utformning.

Rummet i nordost har gulmålade pappspända väggar.

Detalj, dörrblad med kammarlås av en typ som är vanlig under 1800-talets första hälft.

Bakom spännpappen finns det äldre tapetlager direkt på timret.

Status: Golvet svackar kraftigt.

Rummet i nordväst

Rummet i nordväst är inrett till kök. Golvet är täckt med masonite och korkmattor av olika sorter vad gäller mönster. Väggarna är tapetserade på papp med en 1920–1930-tals tapet med en liten stiliserad blomma och med en matchande bård. Bakom tapeten finns en pärlspontpanel, alla väggarna har dock inte besiktigats. Taket är klätt med pärlspontpanel målad i en gråbeige kulör avstämd mot tapeten.

Vid den södra väggen finns en murad och vitmenad spiskåpa som inrymmer en vedspis, Norrahammar nr 17. På samma vägg sitter också två vägghängda skåp, ett av smal stående fasspontpanel och ett med enkla speglar och sidor av brädor. Skåpen är målade i en gulgrön kulör ca NCS S 2030-G90Y. Mot mellanväggen i öster och ytterväggen i norr står ett platsbyggt skåp/skafferier som är tapetserat på samma sätt som väggen. Skåpet är troligen samtida

Köket sett åt öster, dörren leder in till den angränsande tvättstugan.

Köket, bild åt öster. Dörren in till tvättstugan, till höger i bild är senare än övriga dörrar i byggnaden. Utförd i en modell med lika stora speglar, vanlig under 1920- och 1930-tal.

Tapeten i köket, på spännpapp över den underliggande pärlspontpanelen. Tapeten med enkel blomma och vertikala mönster, flerfärgstryck i limfärg på genomfärgat beige papper i art deco/funktionalistisk stil, troligen 1930-tal.

med pärlsponten då det inte är målat invändigt. Garderobsdörrens insida är målad i samma kulör som taket, cirka NCS S 3010-Y10R.

Dörrarna är två olika sorters spegeldörrar, det är en äldre handhyvlad dörr av samma typ som husets övriga dörrar mot rummet i öster och en av 1920–1930-talstyp in mot rummet i sydväst. Även fodren är olika mellan de olika dörrarna. Dörrar och foder är vitmålade i en bruten vit, cirka NCS S1002-Y, fodret har en beige kulör under cirka NCS S 2005-Y70R. Dörren mot tvättstugan har varit målad i en blå kulör under den vita färgen (dalablått). Också fönsterfodren är av olika typ. Fönsterfoder och karm har en gulvit kulör som ligger mellan NCS S0505-Y20R och 1005-Y20R, fönsterbågarna är vitare. Mot golvet finns en enkel golvlist i form av en snedfasad bräda. Det finns inga skurklossar i anslutning till dörrfodren. En utanpåliggande kuloledning är dragen i taket till en enkel glasglob. En omgång lösa innanfönster står i rummet.

Status: Färgen på spiskåpan flagar, i övrigt inga synbara skador förutom ett generellt behov av underhåll.

Tvättstugan, bild åt norr. Rummet används som uppehållsrum för trädgårdsverksamheten.

Tvättstugan. En skiva är lagd över tvättkaret och över grytan invid spisen står ett bord för att dessa ska kunna nyttjas som bänkytor.

Tvättstugan

Rummet i sydväst är inrett som tvättstuga. Golvet, som ligger under golvnivån i köket, är gjutet liksom en drygt tio centimeter hög sockel mot samtliga väggar. Väggarna är reveterade med kalkbruk på vassmatta över timmerstommen. Taket och väggarna är målade med en modern vit färg som inte smiter. I västväggen finns en ytterdörr, det är en enkel bräddörr med naror. Dörrar och foder är gråmålade i kulör ca NCS S 2002-Y.

Ett stort gjutet tvättkar står vid den västra väggen. I muren i den östra väggen finns en av tegel murad nisch med enstaka gråsten. Spisen är inte eldad i nuvarande utförande. Det sitter två sotluckor i kupan och spiskomplexet har en järnbalk som överliggare. Spiskåpan har varit putsad men merparten av putsen är borta. En stor tvättgryta av järn står vid sidan om spisnischen.

Rummet fungerar som numera som dagrum för trädgårdsverksamheten.

Status: spiskåpan har smärre skador och saknar puts.

Analys

Byggnadstyp och tid

Kvadratiska byggnader med tälttak eller pyramidtak som det också kallas var vanliga under 1600- och 1700-talet och då framför allt för magasinsbyggnader och flyglar vid herrgårdar. Typen förekom också på mindre byggnader så som trädgårdspaviljonger och hemlighus. Även 1700-talets så kallade karolinerbyggnader har snarlika drag, även om det då mera handlar om byggnader med helvalmade sadeltak, men byggnadstypen kan ju absolut ha utgjort en förebild.

Vad gäller kaplansbostaden finns dock inget, varken i källor eller i den fysiska byggnaden, som tyder på att den är så gammal. Kartan över Värnamo bys skogar från 1750-talet placerar kaplansbostället invid kyrkan.

Byggnaden är troligen från 1800-talets första hälft eller omkring 1850, om man utgår från vad den fysiska byggnaden berättar. De understa tapetlagren sitter ovanpå rester av limfärgad papp vilket tyder på att rummen har varit inredda innan tapeter blev allmänna. Flertalet innerdörrar är spegeldörrar med två nedre lägre speglar och en högre övre spegel, denna typ var vanlig under sent 1700-tal och fram till 1800-talets mitt. Kammarlåsen med de ovala vreden är vanligt förekommande under det tidiga 1800-talet. Dörr- och fönsterfoder är dock mera profilerade vilket antyder att de kan vara maskinhyvlade i motsats till dörrarna. Att dörrar och foder har olika karaktär i profiler kan tyda på att dörrarna har återanvänts, eller att man har bytt foder men bevarat de gamla dörrarna.

Förändringar över tid

Igensatt dörr

Ursprungligen fanns det två dörrar i hallen in till de flankerande rummen åt öster respektive väster. Dörren in till rummet i väster döljs idag men går att ana inne i den lilla inbyggda garderoben väster om entrédörren. Plankväggen in till garderoben är dock förhållandevis ålderdomlig och har en äldre typ av marmorering vilket kan antyda att detta gjordes i ett tidigt skede.

Flyttat fönster

Utifrån uppmättningsritningen från 1937 går det att se att det norra fönstret i västväggen har flyttats åt norr. Fönstren satt tidigare i princip symmetriskt i fasaden. Ändringen är inte synbar i fasaden med mindre än att timmerstommen blottläggs.

Behov av åtgärder

Rensning

Byggnaden fungerade vid dokumentationen som ett förråd för diverse avlagda möbler, byggnadsdetaljer och andra föremål vilket gjorde att alla ytor inte var besiktningsbara. Föremål som inte tillhör huset bör rensas bort.

Diskussion kring användning

Byggnaden är i stort fryst som den var efter modernisering av ytskikt och ombyggnaden av tvättstugan utförd någon gång efter den genomförda uppmätningen 1937. Byggnaden innehåller i princip inga moderna installationer, såsom vatten och avlopp och enda uppvärmning är genom de befintliga eldstäderna. Det har varit elektricitet indraget i form av äldre bevarade kuloledningar. Elinstallationen är inte i drift utan en provisorisk modern elledning har dragits fram i anslutning till tvättstugan genom att en förlängningssladd har monterats genom ett borrarat hål genom ytterväggen. Det finns troligen även en enklare vatten/avloppinstallation i anslutning till tvättstugan, då det finns en cementbrunn vid den västra fasaden. Hur det ser ut i anslutning till det gjutna tvättkaret var inte möjligt att undersöka vid besiktningen då karet var övertäckt.

En analys av och diskussion om vad byggnaden ska användas till och hur, bör lämpligen ske innan några insatser, vid sidan om rensning genomförs.

Kan byggnaden få ett bättre nyttjande utan att göra alltför stora ingrepp? Att modernisera byggnaden till nutida standard är en grannlaga uppgift om detta ska kunna ske utan att byggnadens kulturhistoriska värden påverkas negativt. Men detta är kanske inte en självklar förändring, utan man kan kanske precis som idag tänka sig att byggnaden används säsongvis? Oavsett vad beslutet blir är det av vikt att eventuella åtgärder är välavvägda. Vid sidan om de kulturhistoriska aspekterna har pastoratet också ekonomiska faktorer att ta hänsyn till. En omodern byggnad har i princip inga driftskostnader vid sidan om kostnaderna för underhåll.

Man kan tänka sig flera alternativa scenarier från i princip inga åtgärder vid sidan om städning och underhåll av tak, fasader och fönster för att hålla byggnaden i stånd, till olika grader av modernisering. Det är dock några åtgärder som bör övervägas för byggnadens fortbestånd och ökad användbarhet oavsett beslut om standard. Det är att se över golven samt eldstäder och murstock.

Länsmuseet rekommenderar ett varsamt iordningställande av golv och ytskikt samt en genomgång och istandsättning av eldstäderna.

Eventuella förändringar bör ske i samråd med antikvarie som lämpligen också involveras i en projektering inför eventuella åtgärder.

Golv

Golven i de två östra rummen svackar. Troligen är det uppallningen av golvbjälklaget som har gett vika. Golvkonstruktionen i ett äldre hus är sällan upphängd i timmerstommen utan golv- och väggkonstruktionen är oberoende av varandra. Golvbjälkarna brukar vila på stenplintar. Om någon av bjälkarna hamnar ur läge kan

motsvarande problematik uppstå, konstruktionen behöver inte nödvändigtvis vara rötskadad.

Golven behöver ses över av snickare med erfarenhet av och kompetens kring äldre byggnadskonstruktioner. Inför åtgärden bör man ha tänkt igenom frågor kring användning och därmed eventuellt behov av isolering. Detta gäller också om några eventuella installationer ska läggas under golv.

Murstock och eldstäder

Murstocken behöver ses över och kakelugnen i östra rummet muras om. Den andra kakelugnen kontrolleras lämpligen i samband med denna åtgärd. Vidare bör kokspisen i köket restaureras.

Länsmuseet har dock ingen uppfattning om hur de olika kanalerna är dragna och murstockens status på vinden. Det utvändiga utseendet antyder dock att skorstenen är ommurad övernock.

Administrativa uppgifter

Jönköpings läns museums dnr:..... 217/2017
Beställare:..... Värnamo pastorat
Antikvarisk dokumentation:..... Britt-Marie Börjesgård
Rapportansvarig:..... Britt-Marie Börjesgård
Rapportgranskning:..... Anders Franzén
Län:..... Jönköpings län
Kommun:..... Värnamo kommun
Socken:..... Värnamo stad
Fastighetsbeteckning:..... Prostgården 1

Dokumentationsmaterialet förvaras i Jönköpings läns museums arkiv.

Referenser

Arkiv

Jönköpings läns museum (JLM)

Paul Bobergs arkiv.

Riksarkivet, Digitala forskarsalen

Kyrkoarkivet Värnamo socken.

Tryckta källor och litteratur

Broström, Ingela, Stavenow-Hidemark, Elisabet. 2004. *Tapetboken – papperstapeten i Sverige*. Stockholm.

Börjesgård, Britt-Marie, Franzén, Anders. 2020. *Värnamo stad, yttre områden Kulturbistorisk inventering och karakterisering*. Byggnadsvårdsrapport 2020:12.

Kartor

Lantmäterimyndigheterna (LMA): Värnamo by, Värnamo. Akt: 06-VÄJ-105. Karta laga skifte Värnamo by. Upprättad 1859 av kommissionslantmätare Fre Aug. Strandberg.

Lantmäterimyndigheterna (LMA): Värnamo sn, Värnamo. Akt: 06-VÄJ-1111. Karta över avstyckning Värnamo Prostegård 5:1. Upprättad av distriktslantmätare Åke Fransson 1959.

Lantmäterimyndigheterna (LMA): Värnamo stad, Värnamo. Akt: 06-VÄJ-773. Fastighetsreglering stg 1231 m.fl. 1982.

Lantmäterimyndigheterna (LMA): Värnamo stad, Värnamo. Akt: 0683-643. Fastighetsreglering berörande Värnamo 14:62, 14:64 och 14:65. 1994.

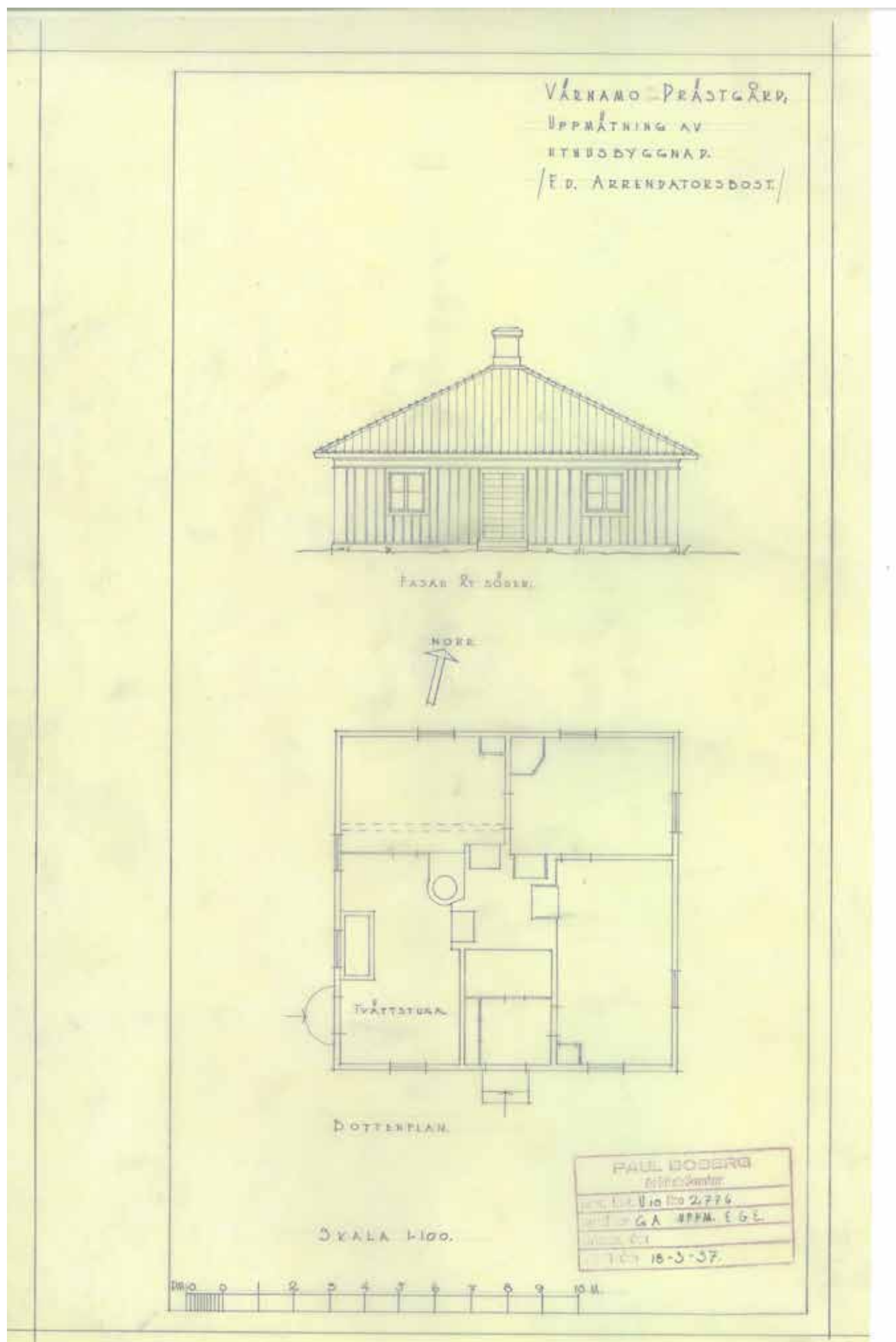
Lantmäterimyndigheterna (LMA): Värnamo socken, Värnamo. Akt: 06-VÄJ-alfv. Alfabetiska registret.

Lantmäteristyrelsen (LMS): Värnamo socken, Värnamo 1–7. Akt E131-39:1. Karta över Värnamo Byeskog. Upprättad 1757 av lantmätare Nils Esping.

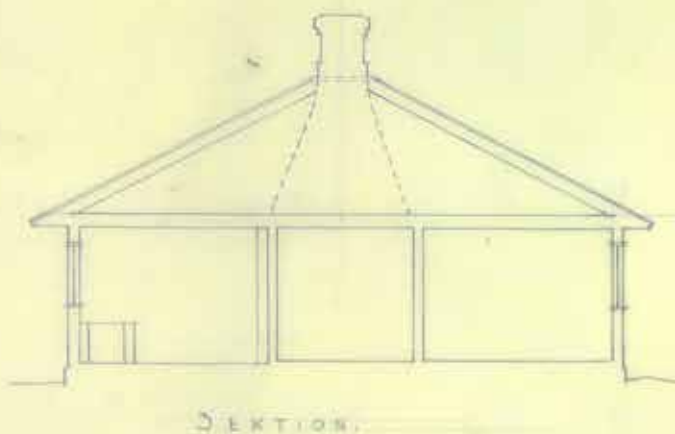
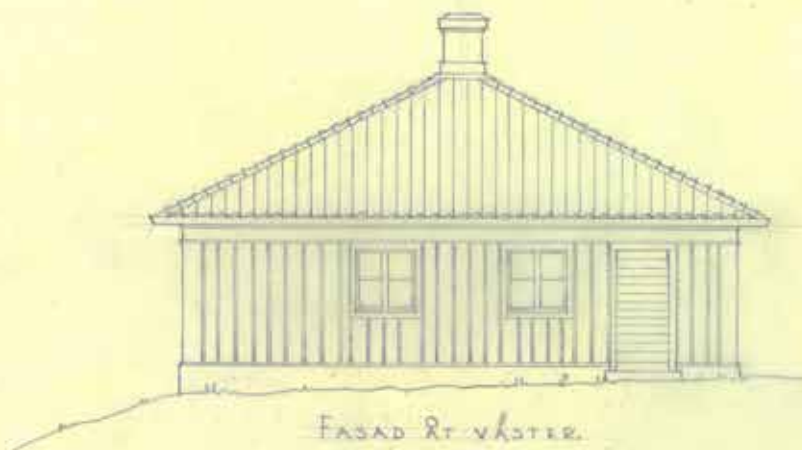
Lantmäteristyrelsen (LMS): Värnamo socken, Värnamo socken. Akt E131-1:1. Sockenkartan. Upprättad 1852 av lantmätare Henrik Vilhelm Andersson.

Bilaga 1. Uppmätningssritningar

VÄRNAMO PRÄSTGÅRD,
UPPMÄTKING AV
UTEHUSBYGGNAD.
/E.D. ARRENDATORSBOST./

SKALA 1:100

PAUL BOBERG	
Arkitekt	
Förh. Lm. Uio No 2777	
Utgivet av G.A. UPM. E.G.E.	
Utgivet av	
Utgivet den 18-3-37	

Bilaga 2. Utdrag ut kulturhistorisk inventering

UTREDNINGENS GRADERING

Fem olika klasser

Klass 1, Byggnadsminne

Avser byggnader som förklarats för byggnadsminnen enligt kulturmiljölagen.

Klass 2, Förvanskningförbud

Avser särskilt värdefull bebyggelse som bör skyddas genom skyddsbestämmelse (q) i detaljplan eller områdesbestämmelser. Byggnaden får inte heller förvanskas vid förändring av eller i anslutning till den.

Klass 3, Högre allmänt bebyggelsevärde

Avser byggnader som har ett visst värde och som bör skyddas genom varsamhetsbestämmelser i detaljplan eller områdesbestämmelser. Värdebärande element bör hanteras varsamt vid förändringar i eller i anslutning till byggnaden.

Klass 4, Allmänt bebyggelsevärde

Avser de generella krav på hänsyn till en byggnads kulturhistoriska värden som gäller för all bebyggelse och oavsett om en åtgärd kräver bygglov.

Klass 5, Avskrivs

Avser bebyggelse som saknar kulturhistoriska värden som man behöver ta hänsyn till.

Graderingen har utarbetats av Länsstyrelsen i Jönköpings län.

Klassning av kulturhistoriska värden

Man kan inte bara fråga sig om en byggnad eller bebyggelsemiljö har ett kulturhistoriskt värde, utan också i vilken grad. Att en byggnad har ett högre kulturhistoriskt värde än en annan kan vara självklart, men genom en antikvarisk analys och ett ändamålsenligt graderingssystem kan man tydligare precisera olika nivåer vad gäller kulturhistoriskt värde.

I föreliggande utredning är utgångspunkten ett system med klassning i fem olika kategorier, vilket utarbetats av Länsstyrelsen i Jönköpings län. De fem olika kategorierna relaterar till kulturmiljölagen och plan- och bygglagen, se faktaruta här intill.

Klass 1–4 innebär att byggnaden eller bebyggelsemiljön har sådana kulturhistoriska värden att de skall vägas in som ett allmänt intresse, exempel vid bygglovshandläggning. Klass 5 kan i princip sägas sakna kulturhistoriska värden.

Klass 1 innebär att byggnaden eller anläggningen skyddats i enlighet med kulturmiljölagen.

Klass 2 är särskilt värdefull från historisk, kulturhistorisk, miljömässig eller konstnärlig synpunkt och den får därför inte förvanskas, enligt PBL 8 kap 13 §. Detta ställer tämligen höga krav på det kulturhistoriska värdet. Byggnader som har dessa särskilda värden bör skyddas i detaljplan.

Klass 3 omfattar byggnader som har ett visst värde från kulturhistorisk synpunkt och detta innebär att ändring och flyttning av en sådan byggnad kräver att åtgärderna utförs på ett varsamt sätt så att man tar hänsyn till de historiska, kulturhistoriska, miljömässiga och konstnärliga värdena, allt enligt PBL 8 kap 17 §. Dessa byggnader bör skyddas genom varsamhetsbestämmelser i områdesbestämmelser eller detaljplan.

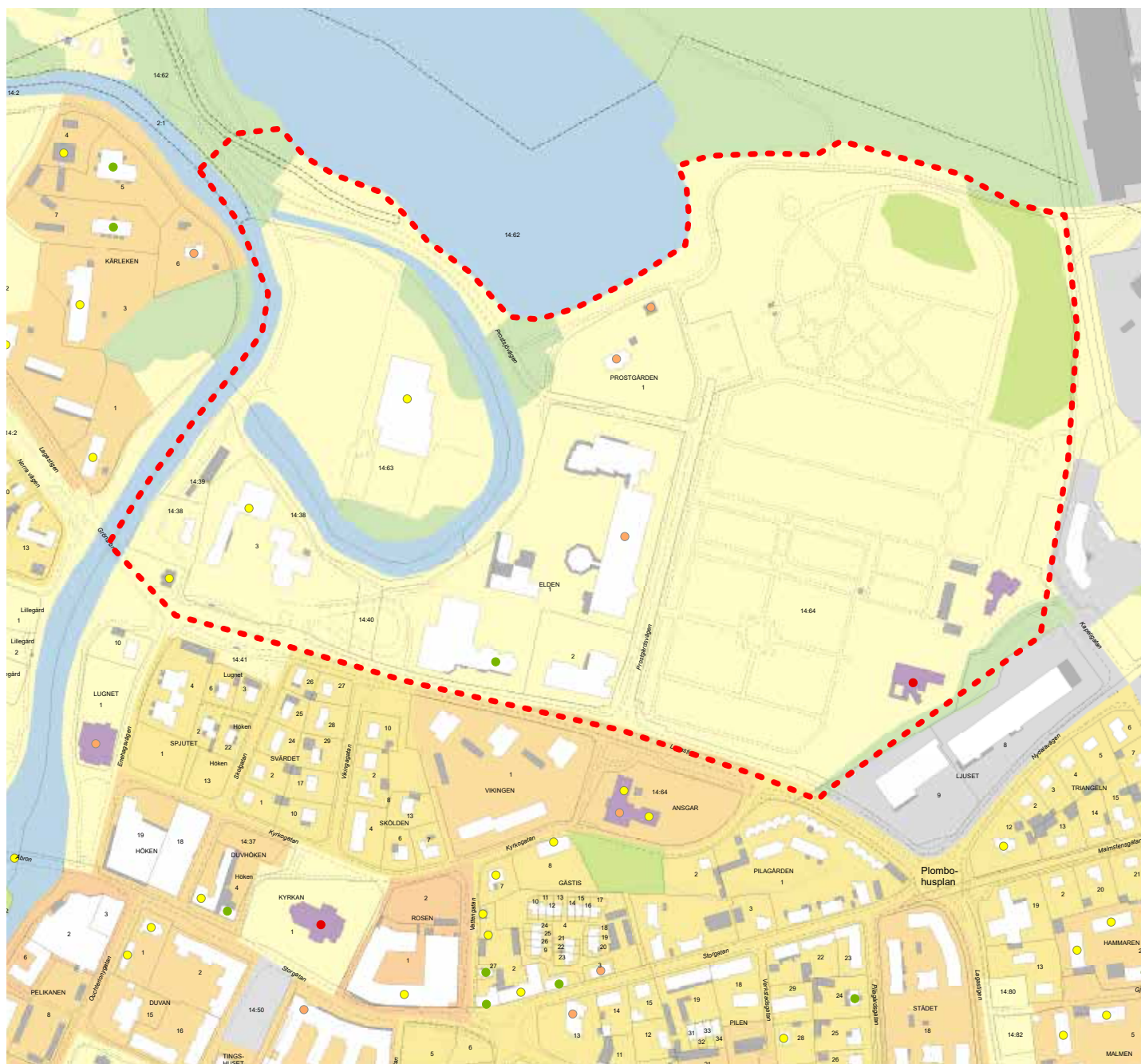
Klass 4 kan sägas omfatta byggnader som har ett allmänt bebyggelsevärde. Detta innebär också att ändring och flyttning av en sådan byggnad kräver att åtgärderna utförs på ett varsamt sätt så att man tar hänsyn till de historiska, kulturhistoriska, miljömässiga och konstnärliga värdena enligt PBL 8 kap 17 §.

Slutligen är byggnader inom **klass 5** sådana som knappast har några kulturhistoriska värden och där man från samhällsplaneringssynpunkt inte behöver ta hänsyn till några sådana värden.

Utöver klassningen av byggnader har varje delområde dessutom erhållit en generell bedömning som presenteras under rubriken "Övergripande klassificering av delområdet". Den gradering som använts här omfattar tre nivåer:

- **Känsligt, särskilda insatser kommer att krävas**
- **Hänsyn/uppmärksamhetsområde**
- **Tåligt**

Denna generella kommentar av delområdet följs av ett kort förtydligande.

Byggnadsinventering

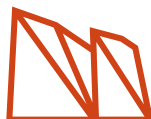
Teckenförklaring

- Byggnadsminnen (KML 3 kap)
- Särskilt värdefull bebyggelse (PBL 8:13)
- Högt allmänt bebyggelsevärde (PBL 8:17)
- Allmänt bebyggelsevärde (PBL 8:17)

Klassning av bebyggelsen inom Enhagenområdet. Utdrag ur Värnamo stad, yttre områden Kulturhistorisk inventering och karaktärisering. Byggnadsvårdsrapport 2020:12.

Länsmuseet har på uppdrag av Värnamo pastorat gjort en antikvarisk utredning avseende det så kallade Kaplansbostället vid Prostgården.

Byggnadsvårdsrapport 2022:17
JÖNKÖPINGS LÄNS MUSEUM